

LAS 1001 LENGUAS

[Recibido 21/04/09; aceptado 21/05/09]

JOSEP MARIA NADAL FARRERAS, *Las 1001 lenguas*, Barcelona: Aresta, 2007, 161 páx. ISBN: 978-84-9359481-7.

Este autor, nado en Girona, é catedrático de Filoloxía catalá pola Universitat Autònoma de Barcelona. Dende o ano 2002 imparte docencia de Historia da lingua catalá na Universidade de Girona, da que tamén foi reitor entre 1991 e 2002.

O libro que estamos a tratar é un traballo de amena lectura verbo do pasado e futuro das linguas, nomeadamente romances.

Dende o punto de vista do deseño editorial, a obra componse dun breve prólogo e de tres grandes bloques ou capítulos, a saber: a linguaxe en canto patrimonio do individuo como especie, as linguas na historia de Europa, e as linguas no comezo do século XXI. Ademais, tamén inclúe un selectivo repertorio bibliográfico e algunhas notas.

Atopámonos diante dun ensaio que aborda tanto o nacemento e evolución das linguas derivadas do latín coma os problemas das linguas minorizadas (particularizando no caso catalán) e a relación que manteñen coa lingua do Estado ó que pertencen e co inglés como hiperlingua ou lingua global.

Malia non seren novas algunhas das reflexións desta obra, a súa actualidade resulta tan innegable como a dificultade para lle achar reposta axeitada a moitas das cuestións que expón: quen deu co feito de volver compatible a existencia de linguas de Estado coa pervivencia de linguas minorizadas sen xerar graves conflitos?, quen sabe construír un Estado plurilingüe en pé de igualdade sen destruír ou someter as culturas e linguas que o integran?

É así que a lectura deste libro suscita interrogantes e esperta curiosidades sobre moitos temas do campo do plurilingüismo e do contacto de linguas. Un deles é o relativo ó paralelismo entre diversidade lingüística e biodiversidade. Para o autor, a perda da biodiversidade supón a quebra da diversidade lingüística, pois as linguas creceron en número a medida que medraban as comunidades de individuos, de tal xeito que a diversidade lingüística xorde como sinal de indentificación das persoas en canto pertencentes a un grupo humano distinto doutros grupos. É unha idea de corte

naturista e evolucionista, que pon en relación a lingua coa evolución das especies e o mito de babel co desenvolvemento dos grupos humanos.

Outro tema vinculado co anterior é o das relacións entre a orixe da lingua e o nacemento das nacións e/ou estados-nacións modernos (páx. 51), un acontecemento que implicou que algunhas linguas xa codificadas e posuidoras de certa tradición escrita pasasen a se converter en linguas estatais. Isto produciu, no presente século, unha vasta complexidade lingüística, composta hoxe por varios tipos de linguas (as do Estado, as que dentro dun Estado ofrecen resistencia á lingua dese Estado e as dos fluxos migratorios) e por unha serie de factores que ó cabo actúan modificando esa diversidade de falas (crecemento demográfico, crecemento da vida urbana e inmigración).

O fenómeno da variedade e complexidade lingüística explícao Josep Maria Nadal botando man do «modelo gravitacional» (páx. 69) de Louis Jean Calvet. Nese modelo fálase dunha hiperlingua ou lingua hipercentral que é o inglés, arredor dela gravitan as linguas supercentrais, tamén chamadas de Estado ou imperiais (castelán, francés...), e arredor destas gravitan linguas históricas ou centrais, que pola suá vez teñen preto de si as linguas denominadas periféricas. Deste modo, as linguas manterán entre si unha relación de forza, pola cal os falantes tenderán a se mover nunha dirección en sentido centrípeto que os arrastra cara a aquelas de maior magnitude e peso gravitacional, de tal maneira que o falante dunha lingua central ou histórica optará por aprender unha supercentral, ou hipercentral coma o inglés, e non á inversa.

A pesar do valor desta recente proposta teórica de Calvet, do ano 2005, coidamos que a realidade lingüística é tan complexa coma impredecible, dado que a miúdo xorden novas variables que a modulan, pois nos estados e nos macroestados (Unión Europea) existen impulsos, forzas opostas, que dunha banda conseguen atraer os falantes cara á uniformización (globalización), impulsada pola atracción e suposta utilidade das grandes linguas, e doutra banda producen unha fragmentación lingüística que dá nunha heteroxeneidade imparable de linguas, identidades étnicas e singularidades culturais, das que haberá que ver o rumbo que collen en función tanto das circunstancias político-económicas e sociais coma tamén persoais relacionadas co que Weinreich chamaba «lealdade lingüística». Alén disto, é mester ter en conta que os grandes avances tecnolóxicos, favorecedores da coñecida globalización, que de entrada beneficia as linguas grandes, como ten dito Miquel Siguán, poden ser utilizados polas linguas pequenas para acadaren nova vitalidade lingüística ó ter a posibilidade de se daren a coñecer máis alá do seu reducido territorio (toda persoa –galega ou non– é quen de ler un xornal en galego na web en calquera país do mundo, saber desta cultura e mesmo aprender o noso idioma).

A pregunta que nos formulamos é a de como xestionar adecuadamente estes polos aparentemente contrarios, como nivelar a tendencia á homoxeneidade

global co dereito a sermos diferentes e a manter a propia identidade. Sobre disto, o autor expón no libro algunhas ideas que poderían axudar a responder esta cuestión. Esas ideas son:

- i) Os Estados deben «xestionar» adecuadamente a multiplicidade de culturas e de linguas asentadas nos seus territorios.
- ii) O respecto ás diferenzas apréndese e é algo que nos une, por iso se consideramos que todas as linguas dun territorio coma España son linguas españolas o Estado debería facilitar o seu coñecemento no conxunto das comunidades. A desprotección e o rexeitamento serán os que impulsen, motivado pola supervivencia, a idea de separatismo e secesión.
- iii) O que acabamos de dicir, podemos poñelo en relación cos comentarios que adoito lles escoitamos ós políticos cando defenden a idea de fomentar o «trilingüismo». Mais o que cumpriría facer sensu estricto, como afirma o autor, sería potenciar o plurilingüismo do país e o multilingüismo das persoas.

Así pois, Josep María Nadal analiza e medita sobre a complexidade das linguas no pasado e no presente, sen esquecerse de desvelar os retos para o futuro, retos que pasan pola necesidade de volver compatible a existencia das linguas grandes coa pervivencia das pequenas, un punto de vista cabal que só podería amolar a quen defendese posicionamentos hexemónicos e uniformadores.

Este libro reflicte unha perspectiva dupla, que busca combinar o bilingüismo e multilingüismo dos individuos co plurilingüismo dos estados, imbricando así os comportamentos individuais cos colectivos. Todo isto redactado cunha naturalidade que non descoida o rigor académico, con notas e bibliografía que apoian moitas das informacións ofrecidas e que lle serven ó lector para profundar no apaixonante campo da diversidade lingüística. A pregunta coa que o libro chega ó seu remate é a seguinte: como equilibrar as esixencias contraditorias de unificación político-económica co mantemento da singularidade creativa dos pobos? Un interrogante que todos nos podemos formular e tratar de responder dende os nosos ámbitos lingüístico-culturais co obxectivo de tentar moldear o futuro como mellor nos conveña.

Xosé Soto Andión
Universidade de Vigo
xsotoandion@uvigo.es

